

Rødnebbterne eller makrellterne?

Valget av Årets Fugl for 2006 falt som kjent på terna. Disse elegante fuglene er med sine karakteristiske skrik et kjent og kjært vårtegn langs hele kysten fra svenskegrensa til Grense Jakobselv. Men for de fleste av oss ornitologer er det som regel ikke nok å kun nyte disse fuglene for deres eleganse – de «må» også identifiseres! Det kan ofte være litt av en utfordring.

Av Tor Audun Olsen

I motsetning til tidligere år er ikke Årets Fugl 2006 «artsbestemt»! Frem til og med 2004 er det observert 12 forskjellige ternearter i Norge. Fem av disse er påvist hekkende, men for artene rovtene, dvergterne og splitterne dreier det seg kun om tilfeldige hekkefunn. Kun makrellterne og rødnebbterne har en fast og tallrik hekkebestand her til lands. Det er da også disse to artene som blir referert til som «terne» av menigmann. Men selv for garvede feltslitere kan det være en utfordring å skille disse to artene fra hverandre. På langt hold og under dårlige observasjonsforhold blir det derfor fort noen *makrellnebbterner* i feltnotatene. På nært holdt er det derimot fullt mulig å skille artene fra hverandre, både i sommer-, vinter- og ungfugldrakt. I denne artikkelen er det imidlertid kun voksne fugler i sommer-

drakt som blir omtalt. Det er også slike fugler som kan ses over det meste av landet akkurat nå.

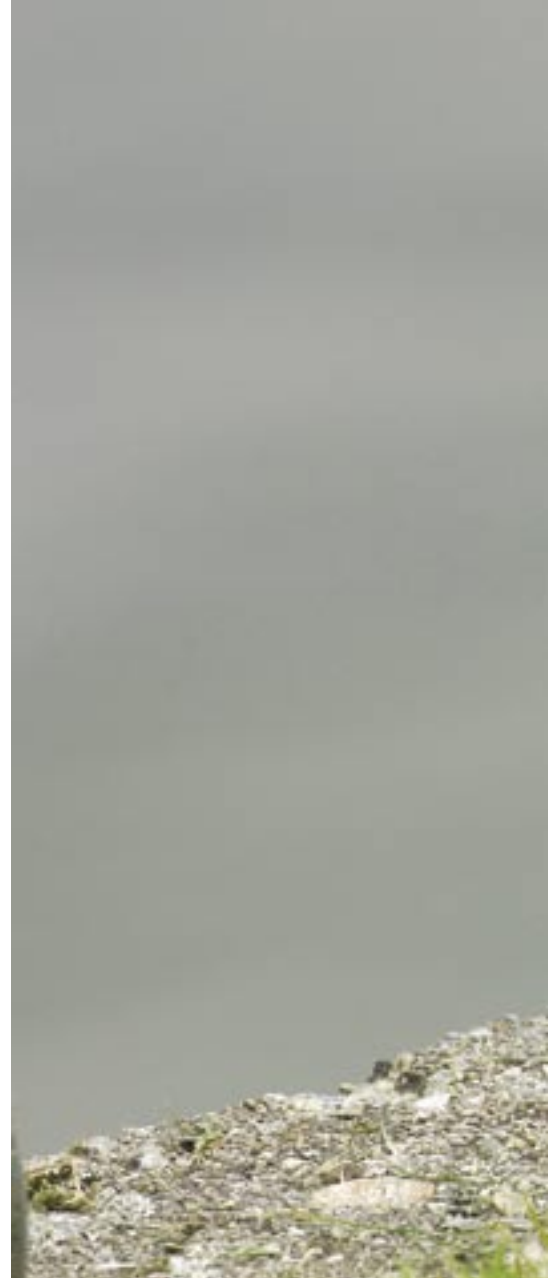
Hekkeutbredelse, trekk og overvint-ring

Makrellterna hekker langs hele kysten fra svenskegrensa til Øst-Finnmark. Den er imidlertid kun en fåtallig og spredt forekommende hekkeart nord for Lofoten. Arten hekker også fåtallig i innlandet, da hovedsakelig i lavlandet rundt Oslofjorden. Dessverre ser det ut til at arten er i tilbakegang i deler av landet.

Lengst sør i landet ankommer gjerne de første fuglene i midten av april, og i løpet av mai måned er de fleste fuglene på plass ved hekkeplassene. Høsttrekket starter allerede i juli, men hovedtrekket foregår trolig i

august. Mot slutten av september har de aller fleste makrellternene forlatt landet med kurs mot vest- og sørkysten av Afrika. Gjenfunn av ringmerkede fugler viser en tydelig konsentrasjon rundt Ghana og Elfenbeinskysten, men norskmerkede fugler er funnet helt sør til Sør-Afrika.

Rødnebbterna er en vanlig hekkefugl langs kysten fra Rogaland til Finnmark, samt på Svalbard. I de nordligste delene av landet er den også jevnt utbredt i innlandet. Også i Sør-Norge finnes arten spredt i innlandet, i tillegg til et mindre antall par langs sørlandskysten og i ytre Oslofjord. Som for makrellterna er det også rapportert om tilbakegang i hekkebestandene til rødnebbterna, spesielt i de sørligste områdene.

Å skille mellom makrell- og rødnebbterner kan ofte være en utfordring. På de følgende sidene får du en oversikt over de viktigste karakterene som skiller de to artene fra hverandre. Fuglen på dette bildet viser minst fire viktige kjennetegn på at det er en makrellterne. Vet du hvilke?
Foto: Ingvar Crastveit (Bergen, dato og år).

På våren ankommer gjerne rødnebbterna noen dager senere enn makrellterna. I Nord-Norge og på Svalbard fra midten av mai til begynnelsen av juni. Høsttrekket følger for en stor del samme mønster som makrellterna, men de siste fuglene forlater som regel ikke landet før et godt stykke inn i oktober. De viktigste overvintringsområdene ligger i drivisen rundt Antarktis. Dette gjør rødnebbterna til den lengst trekende fuglearten i verden, og trolig er det ingen andre levende vesener som opplever mer dagslys i løpet av et år!

Identifikasjon

Som nevnt innledningsvis kan identifikasjon av makrell- og rødnebbterner by på utfordringer selv for svært erfarne ornitologer. Artsbestemmelsen må ofte gjøres på grunnlag av en kombinasjon

av draktkarakterer, slitasje og jizz. Derfor må man nok bare akseptere at enkelte fugler forblir ubestemte. Likevel, når man først blir kjent med kjennetegnene som skiller de to artene fra hverandre lar det seg absolutt gjøre å identifisere de fleste gitt at observasjonsforholdene er tilfredsstillende.

Sittende fugler

Både makrellterna og rødnebbterna er omtrent like store, men det er likevel noen viktige proporsjonale forskjeller som skiller de to artene. Det første man legger merke til er gjerne lengden på beina. Rødnebbterna har svært korte bein og det kan nesten se ut som om fuglene ligger nede. Makrellterna har markert lengre bein, dette blir tydelig hvis man er heldig å få sett begge artene sittende side ved side. Likevel skal det

ikke så veldig mye erfaring til for at man også klarer å identifisere enslige fugler også ved hjelp av denne karakteren. Begge artene har røde bein på våren og sommeren. I vinterdrakt har begge artene mørke bein. På sensommeren kan derfor enkelte fugler, særlig makrellterner, allerede ha fått en ganske mørk rødfarge på beina.

Det mest klassiske kjennetegnet for å skille mellom rødnebbterne og makrellterne er nebbet. Nebbet til rødnebbterna er blodrødt fra basis og helt ut til tuppen. Makrellterna har en anelse mer klar rødfarge på den innerste delen av nebbet og en varierende mengde svart på tuppen. Vær imidlertid klar over at noen makrellterner har en marginal mørk nebbspiss som kun er synlig på nært hold. Likeledes kan enkelte rødnebbterner ha antydning

Dette bildet viser de fleste av de karakterene som er viktige å få med seg for å kunne bestemme sittende makrellterner. De ytterste stjertfjærene er kortere enn vingene, mens beina er relativt lange. Også nebbet er langt og ganske kraftig. Merk hvordan det buede overnebbet danner et inntrykk av at nebbet bøyer nedover. Når det gjelder fargen på nebbet ligger denne fuglen i ytterkanten av variasjonen med sin nesten fraværende svarte tupp. Fremfor alt er det viktig å legge merke til hvor mørke de fem ytterste håndsvingfjærene er. En rødnebbterne i sommerdrakt vil aldri oppvise tilsvarende mørk farge på disse fjærene. Det er heller ikke mulig å se noen kontrast mellom kinnnet og brystet på denne fuglen. Foto: Ingvar Grastveit (Bohuslän, Sverige, 25. juli 2002).

til mørk nebbspiss. På samme måte som beina får ternene mørke nebb i vinterdrakt. Dette kan gi seg utslag i at enkelte fugler kan få et ganske mørkt nebb på sensommeren. Igjen er det hos makrellterna at dette er mest tydelig.

For ikke å bli lurt av variasjonen som er beskrevet ovenfor er det best å kombinere nebbfarge og nebbform. På sittende fugler er det som regel mulig å se at makrellterna har et lengre og litt kraftigere nebb enn rødnebbterna. Dermed får man ofte et inntrykk av at makrellterna har et svak nedadbøyd nebb.

Det siste proporsjonsmessige kjennetegnet som er nyttig å vite om for å identifisere sittende terner er forholdet mellom vingspissene og stjertspissene, den såkalte stjertprojeksjonen. Hos makrellterna slutter stjerten tydelig innenfor vingspissene, mens hos rødnebbterna slutter stjertspissene tilsvarende tydelig utenfor stjertspissene. Denne karakteren er best å bruke på våren og tidlig på sommeren. De ytterste stjertfjærene er spesielt utsatt for

slitasje og i løpet av sommeren kan de slites så mye at denne karakteren ikke lenger er pålitelig.

Også i fjædrakten er det gode kjennetegn å se etter for å skille mellom de to artene. Man må likevel tenke på at fargen på særlig kroppsfjærene kan oppfattes forskjellig i varierende lys. Grovt sett kan man si at makrellterna alltid gir et tofarget inntrykk med grå overside og nesten hvit underside. Hos rødnebbterna er kontrasten mellom over- og underside langt mindre tydelig. Også rødnebbterne har mørkere overside enn underside, men undersiden er lysegrå – ikke hvitaktig som hos makrellterna. Eneste unntaket er kinnene, som er hvite. Ser du en terne med tydelig kontrast mellom hvite kinn og mer grålig bryst er det derfor en rødnebbterne du har med å gjøre.

Utover sommeren blir også fargen på oversiden av håndsvingfjærene en god karakter. Dette gjelder fremfor alt for fugler i flukt, men vil også være synlig på sittende fugler. På grunn av slitasje vil makrellternene da få tydelig mørke-

re håndsvingfjær. Hos rødnebbterna vil derimot håndsvingfjærene være lysere grå gjennom hele sommeren.

I flukt

Den største utfordringen med å skille mellom makrellterner og rødnebbterner kommer gjerne for fugler i flukt, slik man for eksempel opplever det ved sjøfuglskåding. Med mindre man er svært erfaren vil man oppleve at noen fugler må passere ubestemt.

De mest erfarne sjøfuglentusiastene klarer ofte å skille de to artene på flukten. Rødnebbterna har en lett og elegant flukt med myke og elastiske vingeslag. Det elegante inntrykket blir gjerne forsterket av de lange ytre stjertfjærene som svinger opp og ned i takt med vingeslagene. Makrellterna har en mer kraftfull flukt som kan bringe tankene hen mot en liten måke. Som for alle sjøfuglarter er imidlertid fluktmåten avhengig av vindforholdene. En bør derfor kjenne de to artene svært godt før en gir seg i kast med identifikasjon kun basert på flukten.

Sammenlign bildet av denne rødnebbterna med den sittende makrellterna (forrige side). Viktige kjennetegn er at de ytre stjertfjærene rekker lenger enn vingespissene, håndsvingfjærene er lysere og beina kortere. Nebbet er kortere, mer spinkelt og med en blodrød farge. Kontrasten mellom kinn og bryst kan også anes, men er ikke særlig fremtredende på dette bildet. Foto: Vegard Bunes (Varanger, 1. juli 2005).

Heldigvis er det også draktkarakterer som kommer tydelig frem i flukt. Noen av de samme karakterene som er nevnt for sittende fugler, for eksempel kontrasten mellom hvitt kinn og grå underside hos rødnebbterne, kommer tydelig frem også i flukt. Men de viktigste karakterene finnes på håndsvingfjærene.

Som nevnt foran mørkner håndsvingfjærene til makrellterna tidligere enn hos rødnebbterna. Årsaken til dette er forskjeller i mytemønsteret hos makrell- og rødnebbterne. I flukt vil derfor de fire til seks ytterste håndsvingfjærene hos makrellterna danne en mørk kile som er tydelig på oversiden av vingen. Rødnebbterna begynner myting først når de ankommer overvintringsområdene, hvilket fører til at de aldri vil vise en tilsvarende mørk kile på håndsvingfjærene her til lands.

Et annet godt kjennetegn, særlig på nært hold, er den mørke bakkanten på undersiden av håndsvingfjærene. Begge artene har mørk bakkant på disse fjærene, men hos rødnebbterna er denne smalere og går lengre inn langs vingen enn hos makrellterna. Overgangen mellom den mørke bakkanten og resten av vingen er også mer diffus hos makrellterna og danner dermed ikke like stor kontrast som rødnebbterna viser.

Sammenlign nebbtegningene på denne makrellterna med bildet av den sittende fuglen. Denne fuglen har et klassisk farget nebb med markert mørk spiss. De artsdiagnostiske kjennetegnene på vingens underside kommer også bra frem på dette bildet. Fuglen har en bred og diffus mørk bakkant på håndsvingfjærene og mørkere armsvingfjær enn rødnebbterna. Foto: Ingvar Grastveit (Bergen, 17. juli 2005).

Mot lys himmel, og spesielt i motlys er armsvingfjærene på rødnebbterna nesten gjennomskinnelige, noe som vises bra på dette bildet. Dette bildet viser også den typiske smale mørke bakkanten i klar kontrast til resten av håndsvingfjærene. Kontrasten mellom lyst kinn og mørkere bryst er som oftest også synlig i flukt. Foto: Christian Tiller /www.fuglebilder.no (Longyearbyen, juli 2005).

Håndsvingfjærene hos makrellterne mørkner gradvis utover sommeren. Også denne makrellterna har mørkere ytterste håndsvingfjær enn hva de ville vært hos rødnebbterne. De er likevel ikke så slitte, og dermed heller ikke så mørke som på bildet av den sittende fuglen på side 66. Legg også merke til den korte stjerten. Foto: Frode Falkenberg (Bergen, 21. mai 2005).

For den erfarne fuglekikker kan også fargen på armsvingfjærene være til hjelp ved identifikasjonen. Hos makrellterna er disse fjærene grålige, mens de er lysere hos rødnebbterna. I motlys kan dette føre til at sola nesten skinner gjennom disse fjærene, noe som skaper en illusjon av at rødnebbterna har smalere vinger enn makrellterne.

Atferd

Atferden kan også til en viss grad gi en pekepinn om hvilken art det er snakk om. Blant annet kan man fra tid til annen se at rødnebbterna snapper føde fra overflaten på samme manér som en sumpterne (slekten *Chlidonias*). Liknende atferd skal visstnok ikke forekomme hos makrellterne. Rødnebbterna har også for vane å nærme seg vannoverflaten trinnvis stillende før den stuper etter småfisk. Makrellterna velger vanligvis å stille høyere over vannflata for så å foreta hele stupet i en omgang.

Lyd

De fleste av Vår Fuglefaunas lesere er nok kjent med terneskrik. Hva hadde vel sommer og skjærgård vært uten et slikt akkompagnement? Jeg skal ikke prøve å beskrive lyden med ord her,

men rødnebbternas lyd ligger høyere i toneleiet enn makrellternas. Varsel-lyden på hekkeplass beskrives gjerne som hardere og tørrere enn makrellternas. Min egen erfaring er imidlertid at det kreves både lang erfaring og godt gehør for å skille mellom de to artenes lyder.

Litteratur

Blomdahl, A. 2005. Hitta stjernorna bland tärnorna – artbestämning av fisk-, silver-, rosen- och kärrtärna. *Roadrunner* 13: 28-36.

Blomdahl, A. Breife, B & Holmström, N. 2003. *Flight Identification of European Seabirds*. Christopher Helm. London.

Lorentsen, S.-H. 2006. Hvordan er utviklingen i de norske ternebestandene? *Vår Fuglefauna* 29: 22-26.

Svensson, L. Grant, P.J. Mullarney, K & Zetterström, D. 1999. *Gylendals Store Fugleguide – Europas og middelhavsområdets fugler i felt*. Gylendal Fakta. Oslo.

Forfatterens adresse: Tor Audun Olsen, Opheimsgata 18, leil. D103, 4012 Stavanger. E-post: to-audu@online.no

Rødnebbterna vil i sommerdrakt aldri vise en mørk kile på oversiden av håndsvingfjærene. Som man kan se på dette bildet er det ingen kontrast mellom håndsvingfjær og armsvingfjær. Nebbet er klassisk på denne fuglen; spinkelt og ganske kort med blodrød farge fra basis til nebbspiss. Legg også merke til de lange ytre stjertfjærene som i flukt kan være med på å gi rødnebbterner et noe fremtungt utseende. Foto: Vegard Bunes (Varanger, 1. juli 2005).

Dessverre ser bestandene til både rødnebbterne og makrellterne ut til å være i tilbakegang, ihvertfall i deler av landet. Dette paret gjør imidlertid sitt beste for å opprettholde bestanden av rødnebbterne på Svalbard. Foto: Christian Tiller /www.fuglebilder.no (Longyearbyen, juli 2005).